

Špionážny slabikár

PAVOL JANÍK

Mediálny priestor sa hmýri nepodloženými správami z oblasti pôsobenia spravodajských služieb. Napríklad – morský živočích v blízkosti Nórská údajne mal na sebe popruh s písomným označením, kde bol špionážne vycvičený – samozrejme v konkrétnej lokalite Ruskej federácie. Profesionálni vyzvedači však vedia, že súčasťou ich činnosti je sterilizácia, teda dôsledné odstránenie znakov, ktoré môžu dávať do súvislosti materiál alebo zariadenia s určitou osobou, spravodajskou službou alebo krajinou, ktorá ich používa. Preto by mohlo byť zaujímavé vysvetliť niektoré pojmy, ktoré sú v špionáži bežné. Azda bude pre mnohých čitateľov užitočný nasledujúci prehľad terminologickej základov americkej provenience.

Agent – dôstojník, zamestnanec alebo spolupracovník spravodajskej služby, ktorý plní špecifické úlohy.

*Agentu v cieľovej krajine môže riadiť legálna či nelegálna rezidentúra alebo priamo centrála.

*Agent môže mať akúkoľvek štátu príslušnosť.

*Agent, ktorého riadi ilegálna rezidentúra alebo priamo centrála, sa nazýva **ilegálny agent**.

*Agent, ktorý zodpovedá za operatívne činnosti iných agentov, sa nazýva riadiaci agent.

*Agent, ktorého poslanie bolo odhalené a ktorý sa využíva, vedome alebo nevedome, dobrovoľne alebo z donútenia, proti jeho bývalej spravodajskej službe, sa nazýva **dvojitý agent**.

*Agent, ktorý slúži trom spravodajským službám v rámci svojich možností, ale ktorý, podobne ako dvojitý agent, vedome alebo nevedome, neposkytuje významné informácie z dvoch služieb v rámci provokácie tretej službe, sa nazýva **trojítý agent**.

*Agent vo významnom postavení, ktorý využíva svoju pozíciu na ovplyvňovanie verejnej mienky alebo príjmanie rozhodnutí, aby dosiahol výsledky v prospech krajiny, ktorej spravodajská služba ho riadi, sa nazýva **agent vplyvu**.

*Agent v cieľovej krajine, ktorý sa nezúčastňuje na spravodajských činnostach, kym nedostane na to rozkaz, sa nazýva **spiaci agent**.

*Agent, ktorý žije v cieľovej krajine a operuje sám, nezúčastňuje sa na operáciách iných agentov alebo ilegálnych rezidentúr, sa nazýva **soliér**.

*Agent, ktorého úlohou je vyhľadávať a posudzovať vhodné osoby, ktoré by mohli mať význam pre spravodajskú službu, sa nazýva **typár**.

*Agent, ktorý poskytuje informácie bez toho, aby vedel, že ich konečným príjemcom je spravodajská služba, alebo bez toho, aby poznal pravú identitu vlády, ktorá je ich konečným príjemcom, sa nazýva **nevedomý agent**.

*Osoba, s ktorou spravodajská služba rozvíja vzťahy, alebo uvažuje o rozvíjaní vzťahov s cieľom získania ju ako agenta, sa nazýva **potenciálny agent**.

Centrála – hlavné sídlo spravodajskej služby.

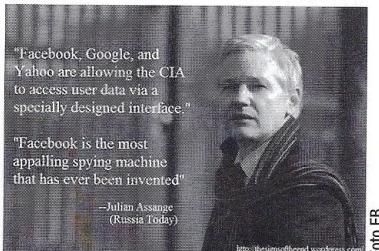

Foto FB

Defektor (zbeh, prebehlič) – štátny príslušník určitej krajiny, ktorý unikol z podriadenosti tejto krajiny, alebo ktorý sa nachádza mimo jej jurisdikcie a riadenia a nie je ochotný vrátiť sa do tejto krajiny, pričom má zvláštnu hodnotu vzhľadom na potvrdené informácie a znalosti o svojej krajine. V praxi je defektor najčastejšie oficiálny predstaviteľ (politik, diplomat) alebo spravodajský dôstojník.

Dezinfeckcia – úprava informácie s cieľom utiajiť, ako, kde a od koho sa ziskala.

Dezinformácia – starostlivo zostavená nesprávna informácia prípravenej spravodajskou službou s cieľom zavádzat, oklamáta, rozvŕtať alebo podkopať dôveru k určitej osobe, organizácii či vláde.

Fiktívny – vymyslený; výraz najčastejšie používaný na označenie neexistujúcich organizácií, osôb alebo prameňov informácií.

Dôstojník na podporu ilegálov – spravodajský dôstojník pridelený legálnou rezidentúrou, ktorého primárnu úlohu je podporovať ilegálov poskytovaním čohokolvek, čo je potrebné pre ich každo-

denný život. Jeho sekundárnu úlohou je zhromažďovať informácie a dokumenty, ktoré pomôžu ilegálom vyhnúť sa odhaleniu.

Ilegál – dôstojník alebo zamestnanec spravodajskej služby vyslaný do zahraničia bez verejného vzťahu k spravodajskej službe, ktorá ho vyslala, alebo k vláde, ktorá riadi túto výzvendú inštitúciu.

Inscenovanie – vyslanie ilegálu do zahraničia, predtým ako začne pôsobiť v cieľovej krajine, aby si mohol vybudovať legendu a absolvoval výcvik.

Inštruktáz (briefing) – príprava osoby na špecifickú operáciu opísaním situácie, s ktorou sa stretnie, vysvetlením metód, ktoré bude používať, a objasnením cieľa operácie; zvyčajne ústna prezentácia informácií.

Krycí príbeh (legenda) – premyslené dôveryhodné vysvetlenie pôvodu, pobytu, spôsobu života, zamestnania, činností, denných návykov, rodinných pomorov a prístupu k informáciám, poskytované určitej osobe za účelom odôvodnenia akýchkoľvek požiadaviek nevyhnutných pre úspešné vykonanie operácie.

Kryptológia – veda o tajných spojeniach.

Kultivácia – zdánlivu nenutné, ale v skutočnosti zámerné a premyslené úsilie podriadiť si určitú osobu, primať ju, aby poskytovala informácie a aby súhlásila so zverbovaním. Kultivácia môže byť dlhodobý proces.

Iniciatívnik – osoba, ktorá dobrovoľne poskytuje služby alebo informácie cudzej vláde. V praxi ju zahraničná spravodajská služba vždy podozrieva, že ide o podsunutie agenta konkurenčnej výzvendnej inštitúcie, ale na každom zastupiteľskom úrade (veľvyslanectve či konzuláte) je nepretržite 24 hodín denne k dispozícii spravodajský dôstojník, ktorý je schopný okamžite uskutočniť prvotný výsluch koňokolivek, ktoré prejaví záujem o špionážu spoluprácu.

Materiál na krímenie – informácie, zvyčajne pravdivé, ale bezvýznamné, ktoré sa poskytujú určitej osobe, aby ich postúpila inej spravodajskej službe s cieľom udrižať alebo zvýšiť jej hodnotu v protivníkovej výzvendnej organizácii.

Operácia z tretej krajiny – operácia vykonávaná spravodajskou službou v jednej krajine, ale založená v druhej krajine a zameraná na tretiu krajinu.

Otvorený kód – zdánlivu neškodné správy, ktoré podľa predchádzajúcej dohody vyjadrujú odlišnú správu.

Provokácia – činnosť zamýšľaná s cieľom podnetiť osobu, organizáciu, spravodajskú službu alebo vládu, aby vykonala akciu, ktorá ju poškodi.

Signálne spravodajstvo (signal intelligence – SIGINT) – získavanie tajných informácií monitorovaním cudzieho rádiového vysielaania z akýchkoľvek zdrojov, vrátane rakiet, satelitov a kozmických lodí.

Skrýté činnosti – aktivity vykonávané utajeným spôsobom tak, aby bolo ľahké alebo zdánlivu nemôžne vysledovať ich pozadie vo vzťahu k určitej spravodajskej službe alebo k vláde, ktorú ju finančuje.

Spolupracovník – štátny príslušník určitej krajiny, ktorý pomáha cudzim spravodajským službám. Najčastejšie je spolupracovníkom oficiálny predstaviteľ určitej krajiny, môže ním však byť aj turista alebo študent. Niekoľko sa označuje ako kooptovaný agent, alebo kooptovaná osoba.

Sterilné fondy – peniaze používané spravodajským personálom a získané tak, aby nebolo možné vystopovať spravodajskú agentúru.

Verbovanie na mieste – získanie cudzieho oficiálneho predstaviteľa, ktorý navonok pokračuje v práci pre svoju vládu a tajne poskytuje informácie spravodajskému významu zahraničnej službe.

Foto FB

Verbovanie pod falóšnou (cudzou) vlajkou – sa uskutočňuje tak, aby verbovaná osoba bola prevedená, že spolupracuje so spravodajskou službou určitej krajiny, ale v skutočnosti je podvedená a spolupracuje s výzvendou inštitúciou inej krajiny.

Vyláženie (debriefing) – nie priateľsky výsluch osoby, ktorá práve dokončila spravodajskú úlohu, alebo má znalosti operatívneho či spravodajského významu.

Veríme, že stručné objasnenie najfrekventovanejších špionážnych výrazov pomôže verejnosti pochopiť súru a hľbku pôsobenia spravodajských služieb najmä v medzinárodných vzťahoch. Zároveň čitateľom umožní lepšie sa zorientovať v záplave nezmyslov, ktoré médiá šíria doslova v globálnych rozmeroch, a v čoraz väčšej intenzite.

3. 5. 2019

Viac otázok ako odpovedí

PAVOL JANÍK

Ambičózna publikácia Artúra Soldána *Odsúdení na špiónaž* (Perfekt, Bratislava 2011) kladie viac hmlistých otázok, ako poskytuje zreteľných odpovedí. Autor (*1976) vyštudoval právo na Masarykovej univerzite v Brne. Popri svojej profesi sa systematicky venuje problematike tajných služieb a skúma ich vplyv na klúčové udalosti. Okrem reflexie archívnych prameňov vychádza aj z osobných vyjadrení žijúcich postáv, ktoré poznanú pertraktované temy z vlastnej skúsenosti.

Vari najvýrečnejšie charakterizuje štruktúru knihy faktografické zacielenie jej jednotlivých častí, ktorých názvy majú v jedenástich prípadoch z pätnásť formu otázky. Pre základnú orientáciu vymenujeme všetky kapitoly – Volám sa Kócher, Karel Köcher; Rozpad Sovietskeho zväzu – hra o slovička?; Kto zavraždil Olofa Palmeho?; Vojenský prevar v Československu v roku 1967?; Viera Hložková – československá Mata Hari?; Prečo začal Vladimír Clementis?; Otto Katz – organizátor vraždy Jana Masaryka?; Tito verus Stalin; Platba za krv – príbeh o československom zlate; Prečo zlyhal Abwehr vo Veľkej Británii počas 2. svetovej vojny?; Walter Krivickij – obeť NKVD?; Operácia Pastorius – vylodenie nacistov v USA; Pakt Ribbentrop – Molotov: vynútená dohoda?; Armand Hammer, Vladimír Iljič Lenin – zabudnuté priateľstvo?; Ferdinand Ďurčanský – sovietski špión?

Treba jednoznačne konštatovať nielen nevysokú literárnu úroveň textov – k štýlistickým stereotypom patrí časté opakovanie formulácie, že akéterí špiónaže vyzvedali vo svojom volnom čase. Žiada sa prízvukovať aj potrebu vnímať s veľkou rezervou tvrdenia, ktoré sa neraz prezentujú ako nesporné skutočnosti. V spletitých a protirečivých okolnostach života Karla Kóchera má vždy posledné slovo práve on, čo v prípade špióna a špiónaže nemožno bráť celkom vážne. Napríklad počas jednej z jeho inštruktážnych schôdzok v Československu mu predstaviteľa východných služieb súčasne nedôverujú, chcú ho potrestať a zároveň mu udeliať štátne vyznamenanie.

Dieľo povzbudzujúco uvádzá riaditeľ rozvedky Slovenskej informačnej služby v rokoch 1993 – 1995 Igor Cibula (*1942). V tejto súvislosti poznamenajme, že civilná tajná služba SR má integro-

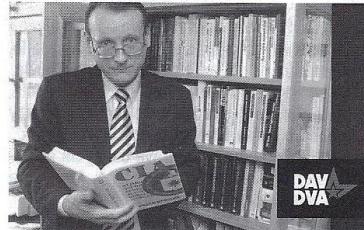

Foto Olga Janíková

vaný organizačný model, ktorý spája rozvedku a kontrorozvedku, teda ofenzívne i defenzívne spravodajské zložky. Hneď prvá veta stručného predstavenia niekdajšieho absolventa žurnalistiky však obsahuje nezanedbateľnú historickú nepresnosť či nezrovnalosť: „Akо spravodajský dôstojník začínal na 1. správe FMV (1968 – 1970)“, lenže FMV (Federálne ministerstvo vnútra) vzniklo spolu s československou federáciou v roku 1969. V jeho profile chýbajú tiež niektoré zaujímavosti – počas normalizácie pracoval vo výpočtovom stredisku OSN v Bratislave a v časopise Literárny týždenník od jeho vzniku v roku 1988 pôsobil ako sekretár redakcie. V období po novembri 1989 začal Stranu demokratického socialismu, kde jeho podpredsedom bol Vladimír Mečiar. Obaja neskôr prešli do VPN a I. Cibula bol zástupcom šéfredaktora nového vládneho denníka Národná obruba. V súčasnosti pôsobí v Panoeurópskej vysokej škole, ktorú vlastnia ruskí súkromní majitelia a založil ju Ján Čarnogurský.

V beletrii by išlo o banality, ale v dokumentárnej knihe o špiónaže zdanlivé vyzdvihujú oprávnené pochybnosti o všetkých uvádzaných alebo zamilčaných informáciách.

Ťažko možno akceptovať aj pauzálnu autorovu poznámku, že na označenie sovietskych výzvedných orgánov pre zjednodušenie neuvádzá názvy, ktoré aktuálne používajú v konkrétnych historických etapách (napríklad – ČEKA, GPU, NKVD, KGB a podobne), pretože publikácie tohto charakteru by mali byť zdrojom verifikovaných poznatkov, a nie približných dohadov a klebieť.

Nedôveru vzbudzuje aj príčasté a nezdôvodnené streďanie politicko-analytických hodnotení od mantinelu k mantinelu, teda od antikomunistic-

kého kliéš po ostrú kritiku zahraničnej, bezpečnostnej i sociálnej politiky západných veľmocí.

Veľmi nepresvedčivo pôsobí, keď vrcholní predstaviteilia SSR a Veľkej Británie si počas 2. svetovej vojny presne percentuálne delia svoj povojnový vplyv v jednotlivých krajinach strednej a východnej Európy, pričom nápadne chýba práve Československo. Za zmienku stojí sústavné zdôrazňovanie židovského pôvodu takmer všetkých aktérov

špiónaže – bez ohľadu na ktorej strane barikády sa nachádzajú, vrátane nacistov.

Aj keď kniha v niektorých aspektoch siaha až do súčasnosti, nezaoberá sa medzinárodným pozadím konca studenej vojny, teda presunom štátov zo sféry bezpečnostných záujmov niekdajšieho Sovietskeho zväzu do geopolitickej gravitačného pola USA.

2. 5. 2019

Marx bez marxizmu

PAVOL JANÍK

Globálne ekonomicke problémy pred časom vrátili do obchu meno Karla Marxa, ktoré dnes možno počuť aj z úst ľudí, od ktorých by sme to neocákávali. Súčasné generácie poznajú Marxa len cez prizmu komunistickej a antikomunistickej propagandy. Pozrite sa však na jeho kádrový profil z menej známeho uhla, teda výlučne vo svetle životopisných faktov, ktoré sú naozaj zaujímavé a skutočne veľmi starostlivo obchádzané zlava i sprava.

Karl Heinrich Marx (5. 5. 1818 – 14. 3. 1883), nemecký filozof, ekonóm, historik, sociológ, humanista a politológ sa narodil sa v meste Trevír (po nemecky Trier) v Pruskom kráľovstve ako tretie zo siedmich detí. Jeho otec Heinrich Marx (1777 – 1838; pôvodným menom Herschel Mordechai, neskôr Herschel Halevy Marx) bol synom Leyvhu Mordechaia (1743 – 1804) a Ewy Lwów (1753 – 1823), pochádzal z dlhej rodinnej línie rabínov, ale v roku 1817 konvertoval na luteránske kresťanstvo v záujme získať licenciu na prevádzkovanie právnické kancelárie.

Marxova matka Henriette, rodená Pressburg (1788 – 1863) bola pratrata priemyselníkov Gerarda Philipsa a Antona Philipsa, jej rodičmi boli Isaac Heijmans Presburg (1747 Bratislava – 1832 Nijmegen) a Nanette Salomon Barent-Cohen (1764 Amsterdam – 1833 Nijmegen), dcéra Salomona Davida Barenta-Cohena a jeho manželky Sary Brandes, spríbuznejnej s manželkou Nathana Mayera Rothschilda.

Karl Marx sa 19. 6. 1843 v kostole Svätého Pavla v meste Bad Kreuznach zosobášil s Johannou „Jenny“ von Westphalen, vzdelenou dcérou pruského baróna a univerzitného profesora Johanna Ludwiga von Westphalen. Mali spolu sedem detí.

Jedným z významných diel Karla Marxa je esej O židovskej otázke, ktorý napísal v roku 1843, a po prvý raz publikoval v Paríži v roku 1844. V práci kritizuje dve štúdie Bruna Bauera o pokuse Židov dosiahnuť politickú emancipáciu v Prusku. Marx v tejto súvislosti analyzuje liberálne práva a za vzor dáva Spojené štáty americké, ktoré na rozdiel od Pruska nemajú štátne náboženstvo.

Životná cesta Karla Marxa sa uzavrela v Londýne. Jeho príaznivci aj odporcovia ho zhodne pokladajú za prvého dôležitého teoretika, ktorý sériou koncepcíí umožnil pochopiť zákonitosť pôsobiace v hĺbke spoločenského pohybu a ktorý predstavuje historický medzník vo vývoji sociálnej modernity.

Absolútne privatizácia

PAVOL JANÍK

Každý štát disponuje dôvernými informáciami o svojich občanoch, ale po 17. novembri 1989 sa aj tento majetok štátu stal predmetom privatizácie, úcelovej manipulácie a osobnej diskreditácie. Napríklad – 15 tisíc špičkových agentov F nie je evidovaných v registroch zväzkov. Neprístupný Fond Z obsahuje spravodajské dokumenty týkajúce sa vlád, zákonodarných zborov a generálnych prokuratúr (Československa, Česka a Slovenska). Charta 77 tvorili najmä niekdajší prominentní predstaviteľia Komunistickej strany Československa (KSČ) a spolupracovníci tajných služieb rozličných krajín. Ich materiály im slávostne odovzdal v apríli 1990 federálny minister vnútra Richard Sacher.

V najrozmaritejších publikáciach sa tvrdí, že generál Alojz Lorenc bol šéfom, náčelníkom či veliteľom Štátnej bezpečnosti (ŠtB). V skutočnosti podobná funkcia všobec neexistovala a renomovaný kryptológ sa v roku 1985 stal prvým námestníkom federálneho ministra vnútra, celý rezort riadiť iba počas neprítomnosti ministra, inak mu NEpodliehalo viaceré významné organizačné zložky – 1. správa (rozvedka), 5. správa (ochrana ústavných činiteľov), správa útvarov vyšetrovania ŠtB (bez čísleného označenia) a tak ďalej.

Statnice bývalých plastových rakú FEMA po USA

Najznámejšie internetové prehliadače v súčinnosti s informačnými agregátmi sústredenými okolo renomovaných pravicových periodík sa na jednej strane stavajú do úlohy hlavných protivníkov publikovania neoverených a nepodložených správ, na druhej strane im poskytujú priesťo, keď pseudonymami anonymizovaní prispievatelia označujú známe osobnosti pojmoní estebák (teda príslušník či spolupracovník ŠtB), hoci v oficiálnej dokumentácii Ústavu pamäti národa

31. 5. 2018

(ÚPN) sa VÝRAZNE UPOZORŇUJE, že tieto osobnosti sú naopak evidované ako obeť či objekty záujmu ŠtB. Nehovoriac o tom, že sa všobec nerieši otázka zodpovednosti za obdobie politického teroru z 1. polovice 50. rokov 20. storočia, KEĎŽE viacerí jeho exponenti sa buď sami stali obeťou vykonštruovaných súdnych procesov, alebo sa neskôr postavili do prvého radu kritikov režimu a slávnych disidentov.

Foto FB

Dokonca akúkolvek negatívnu zmienku na túto tému – povedzme v súvislosti s generálnym tajomníkom KSČ Rudolfom Slánskym – niektoré kruhy pohotovo interpretujú ako prejav antisemitizmu. Čo k tomu dodať? Azda si len povzdychnúť, že práve v aktuálnom čase dojemne úzkostlivej ochrany osobných údajov v rámci Európskej únie ešte jasnejšie žiarí kríštálový luster lustrácií v členských krajinách formujúcej sa kontinentálnej fédéracie, ktoré pred niekolkými desaťročiami patrili do sféry bezpečnostných záujmov Moskvy na základe dohôd významných mocností – USA, Veľkej Británie a ZSSR o povojnovom usporiadani Európy. Na prelome posledných dekád 20. storočia sa ocitli – po krátkej ilúzii veľmocenského váku – v geopolitickej gravitačnom poli Washingtonu, prícom o ich osude rozhodol generálny tajomník Ústredného výboru Komunistickej strany Sovietskeho zväzu Michail Gorbačov. Ten sa na veľmi stručne obdobie od 15. marca 1990 do 25. decembra 1991 stal prvým a posledným prezidentom ZSSR. Najväčšia krajina na svete sa pod jeho mûdrym vedením rozpada. Nástupnícke štáty upadli do hospodárskeho chaosu a vzájomných sporov, ktoré sa aj v ozbrojenej forme stupňujú už tri desaťročia.